

דמויות

שירים של פיוס ורוגע

על יצירתה הספרותית של ר' אליצור

מאת מרים ברוך

"סוד כמוס לדובי" ובחלק השלישי של "שלום לך אורחת".
השירים של רבקה אליצור מיוחדים במינם הן מבחינה תימטית, לשונית וצורנית.

א) בתימטיקה של רבים משיריה מקיפה המשוררת קונפליקטים האופייניים לגיל הזה; בין הילד לאמו, (משום שהילד צייר על הקיר), בין הילד לחבריו (שלא העריכו כראוי את ציורו), בין הבכור לאחיו הצעירים, בשל ההתחייבויות הכרוכות בבכורה וכדומה.

ב) בולטת ביצירתה המגמה (החשובה מאד, לדעתנו) להעשיר את לשון הילד. שפת השירים היא נורמטיבית,

רבקה אליצור נשארה משוררת אלמונית למרות יכולה הספרותי הניכר*. דומה כי היא עצמה דאגה לאלמוניות זו, מתוך צניעות ומתוך השקפת עולמה המיוחדת. שתי חטיבות ביצירתה הספרותית:

החטיבה האחת קשורה במסורת הירודית ועיקרה — הקניית ידע והסברים למצוות ולמנהגים, תוך הבאת הקורא לאהבת המסורת וציות לחוקי הדת. לפיכך הצטיירה בעיני רבים כסופרת דתית שיצירותיה מיועדות בעיקר לקורא הדתי.

החטיבה השנייה מיועדת לגיל הרך, עיקרה "שירים ללא תו" ונושאים לב-טים ומשברים של ילדים בגיל הגן. שירים יפיפיים אלה, אוניברסליים, אינם קשורים למקום או לזמן, רוכזו ברובם בספר

1. "סוד כמוס לדובי", איורים אילנה פרנקל, הוצאת מסדה, 1973.
"שלום לך אורחת", איורים בינה גברץ, הוצאת הסוכנות היהודית, 1966.

* במכון "גנזים" נמצאות שמונה רשימות העוסקות ביצירתה ומרביתן סקירות על ספריה עם הוצאתם לאור.

אולם מתוך רצון להעשיר את אוצר המלים (הפסיבי) של הילד מרבה המשוררת בשימוש במלים מקבילות, כשהאחת מהן — הגבוהה יותר והבלתי מוכרת, תעמוד ליד המלה המוכרת. כך למשל: הוא **עליז וחייכן וצוחק כל הזמן**. ואינו **מפקד ואינו מצווה**. ואני צעדי אז **מחיש / ממהר** לעבור את הכביש.

צורות אלה של בניית מלים מקבילות, כשהאחת קשה וחדשה והשניה מוכרת, שכיחות בכל השירים, ואכן משיגות את המטרה החשובה כל-כך — העשרת המי- לון הפסיבי.

ג) הדרמטיזציה האופיינית לשירתה. מתוך שנים עשר שירי "סוד כמוס לדובי". עשרה הם שירים סיפוריים, דרמטיים, המובאים ע"י **דוברים שוים** ויוצרים בכוח זה מעין מחזה קטן. כל אחת מדמויות הדוברים מדברת בלשון משלה, חושבת בדרך התואמת את מעמדה ואת הסיטור אציה בה היא מצויה. כך למשל, כאשר ניתנים הדברים מפי המספר "הכל יודע", השפה היא תקינה, המשפטים מורכבים, ארוכים ומתור- נים. אך כאשר הדובר הוא הילד הרוטן והנרגש — משתנה גם השפה בטכסט השירי: המשפטים קצרים, יעילים מאד, והסגנון ילדותי (אך אינו מונמך ואינו משובש):

בשני שירים בקובץ, כשהדובר הוא הילד, נמסרת הסיטואציה מנקודת תצ- פית של הילד (ילדה הסבורה כי אמה חדלה לאהוב אותה משום שעשתה "דב-

רים רעים") והילד המשוחח עם האיש האדום ועם האיש הירוק שברמזור. גם כאן השירים מומחזים ומספר הדוברים בדרך כלל שניים ולעתים יותר. "הילדה הרעה" מדברת על הדוב, והדובי עונה לה בדיבור ישיר. כמותה זוכה גם הדובר הקטן אל הרמזור במענה ישיר של האיש הירוק ושל האיש האדום. תכונה פואטית זו אופיינית לכל כתיבתה של רבקה אליצור, והיא מופיעה גם בסיפור- רים, גם באגדות וכמובן במחזות.

מוטיב מעניין ביצירתה של רבקה אלי- צור הוא **מוטיב הפיוס**. שום שיר משיריה אינו עצוב בסיומו או בלתי מפויס. כל אחד מן השירים פותח בתיאור בעיה אך בסופו — מצוי תמיד פתרון לה. הילדה ששברה ולכלכה — זוכה בנשיקתה של אמא, ובפיוס. והמסקנה המובנת מאליה היא כי דברים עשויים לקרות, אך אמא לעולם אוהבת וסולחת. כך גם לגבי הילד שפחד להכנס למים ואח"כ לא רצה לצאת מהם, ובסוף השיר — דברי הפיוס של הגל, המבטיח לילד שמחר ישוב לים.

עולמה של המשוררת שלם והאמונה בו ללא ספקות עד כדי כך ששירים על ילד המתאכזב מידיד שבגד (כמו בשירי מרים ילן, למשל) — אינם אפשריים אצלה. הפיוס גדול עד כדי כך שהאם מבקשת את סליחת הילד על כי כעסה עליו משום שצייר על הקיר. גבוריה עושים כל האפשר ובלבד לגרש את העצבות.

תופעה זו של האמונה העצומה בפיוס, בסליחה, ובכוח להתגבר על כל המצ- קות, שייכת ללא ספק להשקפת עולמה של היוצרת נושא המודגש בחטיבת היצי- רות "הדתיות".

על חטיבה זו נמנים מרבית כתביה:

שני החלקים הראשונים של "שלום לך אורחת", "על האבות לילדים", "נחמד מכל ימים", "בלילה ההוא" ואחרים.

בכל ספריה אלה, העלתה היוצרת את עניין המסורת היהודית לא כמסיונרית ומטיפה אלא כמי שמספר לילד שהס- ביבה הדתית היא סביבתו הטבעית, וכך כותבת רבקה אליצור עצמה: "... השתדל- תי לתאר את הילד בזיקה למועדי ישראל, עשיתי זאת בדרך של תאור הווי חיים, כמשיח לפי תומו. בתאור החגים לא הטפתי על חשיבותם של מועדי ישראל, לא הסברתי עד כמה חשוב לדקדק במצ- וותיהם, אפילו לא שמתי דברים מעין אלה בפי אחת הנפשות הפועלות, אלא, סיפרתי סיפור על ילד. הסיפור דן בילד, בקורות אותו, בחוויה שיש לו... החג המסויים הוא ברקע הסיפור. אם מצליח הסיפור לעניין את הילד (וזה תנאי הכ- רחי), ולהאיר רקע זה של חיים יהודיים באור חיובי, אם השבת והמועד מתוארים בתוך הסיפור באהבה והם מצטיירים כיפים ורצויים — יתרשם הילד, ויחד עם ההנאה שיפיק מן הסיפור יתאהבו עליו גרם הרקע של הווי החיים שבו הסיפור נתון".

הווי החיים הדתי המשמש רקע לשי- ריה ולסיפוריה של רבקה אליצור עשוי להתאים, לעתים, גם לילד החילוני. כא-

2. "נחמד מכל ימים", איורים בינה גבירץ, הוצ- את הסוכנות היהודית, 1979.

"הלילה ההוא", איורים ליקה טוב, הלחין חיים צור, הוצאת הסוכנות היהודית, 1972.

3. "המקצוע שבחרתי... סופרת ילדים", רבקה אליצור, ניב החברה" — בטאון תנועת האשה הדתית, אב אלול תשל"ז.

לה הם שיריה על השבת ועל החגים השונים. דוגמה ליצירה כזו היא השיר הקטן הבא:

— אמא עוצמת העיניים ומרימה הידיים
לה מטפחת לבנה
— אמא, אמא את ישנה?
— שקט ילדונת הסי בת
אמא הדליקה נרות שבת

בשיר קצרצר זה ניתן לראות את הקוים הפואטיים המיוחדים ליצירתה של רבקה אליצור שזכרו למעלה, גם כאן משוחחים שני משתתפים (ואולי שלשה?), גם כאן מעין סיטואציה דרמטית. אמא אינה כבכל יום, נוהגת באופן מוזר, והיל- דה נבעתת. אך המספר מרגיע אותה מיד ומסביר כי אין כאן מקום לפחד, הקריאה הנרגשת "אמא אמא את ישנה? (בעמי- דה, עטופה מטפחת) נענית באופן מתון: אל לה לבת להפריע לאמא שהרי אמא מברכת על נרות שבת. גם כאן תחבולה להעשרת הלשון (הס' = שקט, ילדונת = בת) וגם כאן סיומת של פיוס. שלוש תכונות אלה הבולטות ביצירתה הכללית: דרמטיזציה של הסיטואציה, אוצר מלים עשיר, וסיומת של פיוס זוכים כאן לתוס- פת מיוחדת והיא אוירת הקדושה והפול- חן.

כאמור חלק מן השירים הדתיים, יכיר לים להיקרא באזני ילדים "חילוניים". אולם החלק האחר קשור מאד בהווי של שומרי מצוות ומתאימים רק לילדים הח- יים בבית שההווי בו דתי.

כאלה הן היצירות העוסקות בהבדלה,

4. "שלום לך אורחת", עמ' 16.

בביעור החמץ, במראות הנגלים לילד הנחבא מתחת לטלית שעוטפת זון אביו ואותו.

ספרה "על אבות לילדים" הוא המִשְׁךְ שֶׁל הַקּוּדְמִים. הַקּוּדְמִים הַפּוֹאֲטִיִּים הַמִּיִּנִים אֵת יִצְרָתָהּ לְגִיל הַרֶךְ מוֹצֵאִים אֵת בִּיטוּיִים גַּם בִּיצִירוֹת הַמִּיּוֹעָדוֹת לְגִי לַאִים מְבוֹגְרִים יוֹתֵר. בְּסֵפֶר זֶה עֵיבְדָה הַמִּסְפֵּרֵת תְּשֻׁעִים וָאַרְבַּע אַגְדוֹת חַז"ל בְּסֵדֶר כְּרוֹנֹלוֹגִי. הַרְאֵשׁוֹנָה שְׁבַהֵן עוֹסֶקֶת בְּאַבְרָהָם מוֹכֵר הַפְּסָלִים, הַבּוֹחֵר בְּאַמּוֹנָה הַמוֹנּוֹת־אִיסְטִית, וְהַאַחֲרוֹנָה עוֹסֶקֶת בְּתִי אֹר יִצְיָאֵת מִצְרַיִם.

5. "על אבות לילדים", איורים גיורא כרמי, הוצאת הסוכנות היהודית, 1972.

הסופרת שומרת על תוכן האגדות ועל רוחן. מה ש"העזה" לעשות לטכסט המִיִּנִי קוֹרֵי הוּא — לְשׁוֹת אֵת הַמְּבִנִים הַתַּחֲבִירִים לְפִשׁוּטִים יוֹתֵר, וְאֵת הַרּוֹבֵד הַלְשׁוֹרִי נִי — לְנִמּוֹךְ יוֹתֵר הַתּוֹאֵם אֵת הַבְּנֵתִים שֶׁל הַיִּלְדִים. בְּחֶלֶק מִן הַמְּקָרִים הַמְּחִיזָה אֵת הַאֲגָדָה וְשִׁמָּה אֵת הַדְּבָרִים בְּפִי הַדְּמוּיוֹת עֲצֵמָן (וְלֹא בְּפִי הַמְּסַפֵּר אֹתוֹן), מֵה שֶׁהוֹפֵךְ אֵת סִיפּוֹר הַאֲגָדָה לְמַחֲזָה קֶטָן.

עולם מיוחד היה לה לרבקה אליצור. עולם הרמוני ואופטימי מאד, כאן נפתחים כל הקונפליקטים על הצד הטוב, לכל כואב יש כתובת ונמען, וכל חוטא זוכה לסליחה ולפיוס. עולם זה הוא העולם שעיצבה ביצירותיה השונות לילדים, חילוניים ודתיים כאחד.